

Mittavan yhteistyön tulos – Sankarivainajien muistokivi Lempäälään

Suomi 90-v itsenäisyyspäivänä 6.12. 2007 klo 11 kirkonmenojen jälkeen paljastettiin Lempäälän sankarihautausmaalla suuren juhlayleisön silmien alla uusi sankarivainajien muistokivi. Yli kuusi vuotta vireillä ollut hanke oli saatu onnelliseen päätökseen.

Miksi Lempäälässä tarvittiin vielä 60 vuotta sodan jälkeen muistokivi sankarihautausmaalle?

Lempäälän 185 sankarivainajasta on 35 haudattu muualle kuin Lempäälän sankarihautausmaahan. Näistä 27 muuhun hautausmaahan, 7 yksityishautaan Lempäälään ja yhden hautapaikka on tuntematon. Lempäälässä ei ole ns. muualle haudattujen kiveä ker-

tomassa puuttuvien vainajien tiedoista.

Lempäälän sankarihautojen kivistä puuttuvat sotilasarvo ja kaatumispaikka, lisäksi kivet ovat lähes vaakasuorassa maata vasten, joten niiden lukeminen lumiaikaan on hankalaa.

Tietoa kivistä

Kivessä olevat 185 sankarivainajaa on valittu v. 1996 julkaistun Poissa on veljet – kirjan mukaisesti. Siinä ovat mukana Lempäälään haudatut ja/tai Lempäälässä kirjoilla olleet vainajat, mukana muutama poikkeus.

Kivi on Taivassalon punaista graniittia, korkeus 1,1 m ja leveys 3,2 m. Kivijalusta on kaaren muotoinen. Tekstit on kaiverrettu erillisille metallilaatoille, jotka muistuttavat talvisodan ja jatkosodan aikaisia tunnuslevyjä. Kiven on suunnitellut lempääläinen arkkitehti Pekka Mäenpää.

Kivi on sijoitettu sankariristin taakse ja on osa sankarihautausmaan kokonaisuutta.

Mitä tekstit sankarivainajien tunnuslaatoissa kertovat?

Jokaisessa laatussa on siis kaiverrettuna sotilasarvo, nimi, syntymäaika, kuolinaika ja kaatumispaikka. Talvisota ja jatkosota on laitettu erilleen sukunimen mukaan aakosjärjestykseen.

Talvisodassa kaatuneita on 44 miestä ja jatkosodassa 141. Vuositain ne jakaantuvat seuraavasti: 1939 13, 1940 31, 1941 70, 1942 16, 1943 8, 1944 45 ja 1946 2 sankarivainajaa.

Talvisodan sankarivainajien syntymäajat ovat 1900-1918, jatkosodan 1900-1925 (+ kolme 1800-luvulla syntynyttä). Nuorin kaatunut oli 18-vuotias ja vanhin 63-vuotias.

Sotilasarvoittain sankarivainajat jakaantuivat seuraavasti:

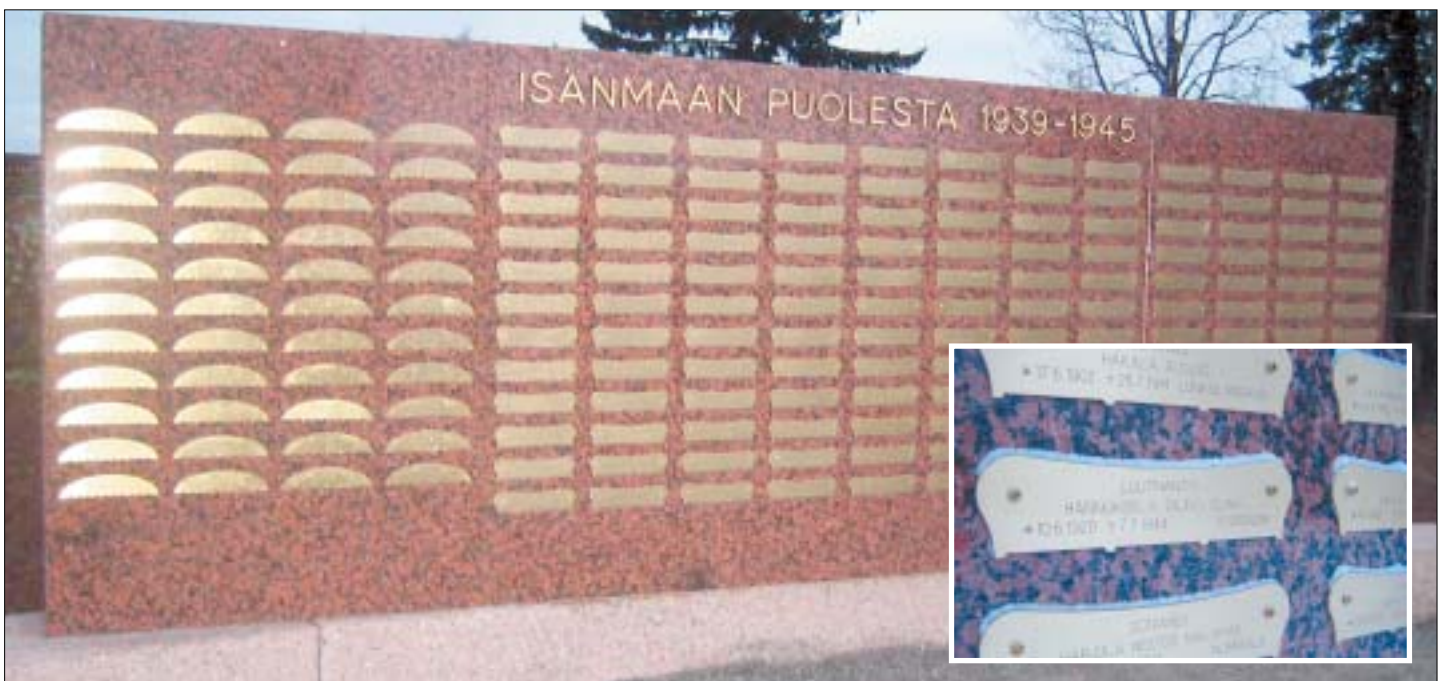
upseerit	15	8,1 %
aliupseerit	26	14,1 %
miehistö		
(korpraaleita 33)	144	77,8 %

Esimerkkinä 5. Divisioonan

(Hämäläisdivisioona, Ilvesdivisioona) tappiot raskaissa perääntymis- ja torjuntataisteluissa 21.6.-20.7. 1944 aikana olivat yhteensä 3747 miestä, joista upseereita 187 (5,0%) aliupseereita 604 (16,1%) ja miehistöä 2956 (78,9%). Kaatuneita oli divisioonan kokonaisuudesta 1/5-1/6, upseereista lähes 1/4.

Kaatumispaikkatieto on kaatumispaikka (esimerkiksi Pelkoseniemi), kaatumista edeltänyt haavoittumispaikka (esimerkiksi haav. Koirinoja) tai sairaala (esimerkiksi sotaisairaala). Sairaalassa on merkitty kuolleeksi 13 miestä. Rintamalla kuultiin myös tauteihin ja tapaturmiin.

Lempääläiset miehet olivat talvisodassa sekä Kannaksella (mm. Summa, Summajoki, Viipuri, Viipurinlahti) että muillakin rintamililla (mm. Kuhmo, Kollaa, Tolvajärvi). Kuolinpaikkatiedot kertovat lempääläisten olleen jatkosodassa pääosin Laatokan Karjalassa (mm. Korpiselkä, Jalovaara, Pitkäranta, Lunkulansaari, Tuulos, Syväri,

Vasemmalla talvisodassa ja oikealla jatkosodassa menehtyneiden tunnuslaattoja. Lähikuva tunnuslaatoista, jotka muistuttavat sodanaikaisen tunnuslevyn puolikkaita.

Karhumäki) ja Kannaksella (mm. Vuosalmi, Rautjärvi).

Kaatumisaika- ja paikka

Eniten kuolleita sattui päivämäärille 23.12.1939 Summajoki (5 ja lisäksi kaksi kadonneeksi julistettua on todennäköisesti kuollut k.o. päivänä Summajoella), 11.2.1940 Summa, Kuhmo (4), 15.7.1941 Jalovaara, Loimola, haav. (4), 25.7.1941 Lunkulansaari, Mansila (4), 4.9.1941 Aunuksen Tuulos (4), 16.9.1941 Syväri (6), 24.10.1941 Syväri (6)

23.12.1939 JR 17, jossa oli lempäläisistä koottu yksi komppania, sai tulikasteensa Summajoen maastossa, osin epäonnistuneessa vastahyökkäyksessä.

11.2.1940 saivat venäläiset läpimurron JR 7:n (ent. JR 17) pääpuolustusasemaan.

15.7.1941 EsikK ja I/JR 23 (lempäläiset komppaniat) osallistuivat Jalonvaaran taisteluihin

25.7.1941 lempäläiset osallistuivat venäläisten maihinnousun torjuntaan Lunkulansaarella

4.9.1940 lempäläiset mukana Tuulosjoen hyökkäyksessä

16.9.1940 lempäläiset mukana Syvärin voimallituksen taisteluissa
24.10.1941 lempäläiset mukana Segesan vastahyökkäyksessä Syväriellä

Hämäläisistä sodissamme kirjan (1954) mukaan Lempäälä menetti sodissa 1939-1944 rintamalla 148 henkeä (3,2 % väestöstä). Tampereen (Pirkka-Hämeen) sotilaspiirin kuntien keskiarvo oli 2,64%. Lempäälän väkiluku oli 1.1.1941 4636 henkeä (karjalaiset mukaan lukien 5802 henkeä).

Hankkeen vaiheet lyhyesti:

■ Hankkeen lähtökohtana oli Poissa on veljet – kirja. Itse olin v.1991 Itsenäisyyden 75-juhlavuoden kunnan koolle kutsumassa toimikunnassa ehdottanut kirjan tekemistä kaikista lempäläisistä sankarivainajista. Minusta oli 11. hetki koota yhteen nuorten miesten henkilökuvat, sillä jokainen nimi hautakivessä pitää sisällään ainutlaatuisen yksilön ja korvaamattoman sankariuhrin. Vaativaan tehtävään, kirjan toteuttamiseen tarttuivat sittemmin lempäläinen toimittaja Ritva Mäkelä ja Sotaveteraanien silloinen puheenjohtaja Pekka Toivonen.

■ 2001 syksyllä kävin kuudella sankarihautausmaalla Kittilän ja Kustavin välillä vertailemassa ki-

Reservijärjestöjen kunniavartio muistokiven paljastustilaisuudessa Lempäälän sankarihautausmaalla 6.12.2007.

vien kertomaa tietoa. Usealla hautausmaalla oli mukana tiedot myös sotilasarvosta ja kaatumapaikasta. Myös muualle haudattujen kiviä löytyi. Kävin myöhemmin myös tutustumassa Iittiin v. 2004 pystytettyyn muistomerkkiin, jossa on 314 sankarivainajan tiedot.

■ 2.10.2001 seitsemän lempäläistä veteraani- ja reservijärjestöä teki Lempäälän seurakunnalle ehdotuksen hautakivien puhdistamiseksi sekä sotilasarvojen ja kaatupaikkojen lisäkaiverrusten tekemiseksi. Ajatuksena oli myös lisätä muualle haudattujen sankarivainajien tiedot esimerkiksi lisätalulla sankarihautausmaan läheisyyteen.

■ Seuraavaan kesään mennessä srk pesi kivet ja tekstit saatiin näkyviin.

■ Kirkkoneuvosto teki 30.10.2003 äänin 7-5 päätöksen määrärahan varaamiseksi vuodelle 2004, jolla kivien päälle laitettaisiin metalliset laatat, joihin kaiverrettaisiin sankarivainajan sotilasarvo, nimi, syntymä- ja kuolinaika sekä kaatupaikka. Lisäksi hankittaisiin muistomerkki, johon tulisi muualle haudattujen tiedot.

■ Tämän jälkeen seurakunta pyysi lausuntoa museovirastolta, kirkkohallitukselta, Tampereen hiippakunnan hautausmaakulttuuritoimikunnalta ja Kaatuneitten Omaisten Liitolta. Museovirasto, kirkkohallitus ja hautausmaakulttuuritoimikunta eivät pitäneet uusien merkintöiden laittamista tarpeellisena.

■ 1.4.2004 pidettiin seurakunnan, kunnan ja aloitteentekijöiden välinen neuvottelu, jossa luovuttiin lisätöiden laittamisesta vanhoihin

kiviin. Sen tilalle ehdotettiin koomataulun hankkimista, johon tulisivat kaikkien sankarivainajien tiedot, myös sotilasarvo ja kaatupaikka.

■ Poissa on veljet – kirjan puuttuvia tietoja täydennettiin mm. mil.fi – sivustolta ja allekirjoittanut kävi tarkistamassa sota-arkistossa usean vainajan dokumentteja. Tiedoston lopullinen versio 0.7 valmistui 26.6.2007.

■ Syyskuussa 2004 tiedotettiin hankkeesta paikallislehdessä ja omaisilta pyydettiin kommentteja suunniteltuihin teksteihin. Samanaikaisesti Ritva Mäkelä sai valmiiksi merkittävän Elävät kivet – kirjan, johon tuli tiedot vanhalle hautausmaalle haudatuista henkilöistä ja suvuista. Sankarihautaan haudattujen sankarivainajien päivitetty tiedot saatiin mukaan tähän teokseen.

■ Kirkkoneuvosto päätti 13.9.2005 liittyä kunniatauluhankkeeseen mukaan. Siihen varattaisiin määräraha ja pyydetäisiin suunnittelutarjoukset kahdelta arkitehdiltä. Lisäksi pyydetäisiin kuntaa mukaan kustannusten jakoon. Muistokiven paikaksi ehdotettiin sankariristin takana olevaa tilaa.

■ Tämän jälkeen kunta käsitteli asiaa kunnanhallitusta myöten ja päätyi lähteä mukaan hankkeeseen 1.4.2004 tehdyn ehdotuksen pohjalta.

■ Heinäkuussa 2006 paikallislehdessä tiedotettiin hankkeesta ja kunnan 50%:n rahoitusosuudesta otsikolla Sankarivainajien muistotaulu Lempäälään.

■ Vuonna 2007 pidettiin vielä yksi seurakunnan, kunnan ja aloitteentekijöiden välinen kokous. Paikalla olivat mm. uusi kirkkoherra Mikko Oikarinen ja kunnanjohtaja Olli Viitasaari. Siinä hyväksyttiin arkkitehti Pekka Mäenpään ehdotus muistokiveksi ja sovittiin paljastuspäiväksi 6.12.2007.

■ Lempäälän seurakunta tiedotti paljastustilaisuudesta koko sivun lehtijutulla marraskuussa 2007.

■ Hankkeen pitkää kestoja kuvaavasti hyvin se, että sekä seurakunnan että kunnan päättäjät ehtivät osin vaihtua vaalien seurauksena. Lisäksi aloitteentekijätahojenkin edustajia vaihtui. Sankarivainajien hautakivien kunnosta ja lisäkaiverruksesta ensimmäisenä puhunut Olavi Oivio kuoli vuoden 2003 syksyllä.

Lähteet:

- Ritva Mäkelä - Pekka Toivonen: Poissa on veljet. Lempäälän sankarivainajat 1939-1945 käydyissä sodissa. 1996
- Arvo Ojala: Taistelujen tie. JR 23, Er.P15 ja Er.P21. 1971
- K.A. Tapola: Hämäläisistä sodissamme 1939-40 ja 1941-44. 1954
- Lempäälän seurakunnan tiedotuslehti 5/2007
- Haastattelu: Pekka Toivonen 9.2.1997
- Omat muistiinpanot hankkeen aikana 2001-2007
- www.mil.fi (Suomen sodissa 1939-1945 menehtyneiden tiedosto)
- Sota-arkisto

Hannu Tapola

hankkeessa Lempäälän Reserviupseerikerhon edustajana